

Молодих Елла Вікторівна, курсант
3-го курсу ННІ № 1 НАВС
Науковий керівник: Халюк С.О.,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини, кандидат
юридичних наук, доцент

ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Права людини - це те, що не можна, відібрати чи обмежити. Вони не надаються ніким, крім Бога, що дарує нам життя, тож і відібрати їх не дано нікому. Питання прав людини, в переважній більшості звучать з високою ступінню формальності у нормативних актах чи підручниках: «кожна людина має право», «кожному гарантується», «ніхто не може зазнавати». Постійно виникає уявлення про непорушність цих прав, про їх обов'язкове виконання всіма. Між тим, останні події на сході України, похитнуло мою впевненість у непорушності цих прав. Питання порушення прав людини в умовах воєнних конфліктів набуло для нашої країни актуального значення. Військовий конфлікт на Сході України спричинив просто хвилю значних порушень у сфері міжнародного гуманітарного права. До серйозних внутрішніх проблем нашої країни долучилися такі: зовнішня агресія з сепаратистськими планами та ціла низка грубих порушень прав людини в зоні АТО.

Збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася у лютому 2014 р. з анексії Автономної Республіки Крим та продовжується до теперішнього часу, організацією та підтримкою незаконних збройних груп, що проголосили так звані «народні республіки» у Донецькій та Луганській областях, серед багатьох інших проблем поставила перед українською

правовою системою складні завдання та запитання. Ключова роль у відповіді на них, поза сумнівом, належить вітчизняним суддям. Саме від готовності суддів до правильного розуміння застосовності положень міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту в Україні, тлумачення відповідних норм міжнародного права та національного законодавства та їхнього безпосереднього застосування залежить виконання Українською державою обов'язків, що вона має як перед своїми громадянами, так і перед міжнародним співтовариством в цілому.

Загальною помилкою серед українських юристів та широкої публіки є теза про те, що міжнародне гуманітарне право, а з ним і положення, що встановлюють кримінальну відповідальність за порушення законів і звичаїв війни, не підлягають застосуванню через офіційну позицію, яка характеризує воєнні дії у східних областях України як «Антитерористичну операцію» (АТО). Крім того, нерідко стверджується, що застосування міжнародного гуманітарного права та норм щодо кримінальної відповідальності за його порушення («порушення законів і звичаїв війни» або воєнні злочини) не можуть застосовуватися судами без введення воєнного стану у порядку, передбаченому Конституцією України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Така логіка є хибною і не повинна впливати на підхід українських судів до проблематики. Як відомо, згідно з частиною першою статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Відповідно до статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» вони застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

Поточне законодавство України та відповідні правові засоби (зокрема, Кримінальний кодекс України) потребують внесення низки змін і доповнень для забезпечення ефективності кримінального покарання за всі види порушень міжнародного гуманітарного права. Однак наявна нормативно-правова база

України все-таки забезпечує можливість притягнення до відповідальності за певне коло порушень міжнародного гуманітарного права.

Кримінальний кодекс України дозволяє притягнення до відповідальності за низку воєнних злочинів на підставі положень статті 438, якою загалом передбачено кримінальне покарання за «порушення законів та звичаїв війни». Ця стаття передбачає кримінальну відповідальність за будь-яке застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, що охоплює міжнародні договори та звичаєві норми міжнародного права. Цією статтею також встановлено кримінальну відповідальність за будь-які інші порушення законів та звичаїв війни, передбачених міжнародними нормативно-правовими актами, ратифікованими Україною.

Аналіз чинного законодавства, аналітичних матеріалів з доступних джерел та наявної обмеженої практики, дає підстави вважати, що наразі в Україні немає цілісної моделі розслідування та притягнення до відповідальності за підозрою в серйозних порушеннях МГП, кваліфікованих як злочини загальнокримінальної спрямованості чи міжнародні злочини (воєнні злочини, злочини проти людяності або злочин геноциду). Крім того, кількість відповідних випадків притягнення до відповідальності залишається дуже незначною. І всі вони – у справах за обвинуваченням у злочинах «загальнокримінальної спрямованості», тобто злочинів без прив'язки до міжнародного елементу (зокрема у вбивстві та викраденні), що зазвичай призводить до застосування відносно м'яких видів покарання.

Таким чином, наразі Україна повною мірою не виконує своїх міжнародних зобов'язань щодо притягнення до відповідальності за поведінку, що підпадає під кваліфікацію воєнних злочинів, як за міжнародні злочини.

Отже, повноцінне виконання Україною своїх зобов'язань з боротьби з безкарністю за найтяжчі злочини проти міжнародного права, вчинені у контексті збройного конфлікту,

слід забезпечити шляхом приведення Кримінального кодексу України (зокрема розділу XX Особливої частини, але також і низки положень Загальної частини) у відповідність до сучасного стану розвитку міжнародного кримінального права.